

BATTHYÁNY SCHMIDT MARGIT – ZÖLDRÉTI ATTILA – ZÖLDRÉTI SZABOLCS

A NŐK LEHETŐSÉGEI EGY „FÉRFIAS” ÁGAZAT GENERÁCIÓVÁLTÁSÁBAN

Lehetőség, vagy kényszer? Hogyan alakul hazánkban a vidéken élő, mezőgazdasággal foglalkozó nők helyzete? Milyen adottságokkal, felkészültséggel és lehetőségekkel rendelkeznek a hazai agrárvállalkozásokban való sikeres részvételükhöz? Az EU és hazai statisztikák és a vonatkozó szabályozás elemzésének módszerével adja meg a tanulmány ezekre a kérdésekre a választ. A tanulmány arra is rámutat, hogy a COVID-19 járványt követő agrár újratervezés fontos eleme a hatékonyság és versenyképesség növelése. Ennek meghatározó tényezője a fiatal, tehetséges és képzett agrárvállalkozó generáció és azon belül a nők térnyerésének segítése az agrárgazdaságok vezetésében. A robbanásszerű innovációs és technológiai fejlődés tolja maga előtt az elöregedés miatt már amúgy is halaszthatatlanná vált generációváltást az agráriumban. Ebben a szakmai tehetség, a bátorság és a tudatos felkészültség fontos szerepet játszik. A siker érdekében, jelen tanulmány az elvi alapok mellett a generációváltásra való tudatos felkészülés módszertani lehetőségeire irányítja a figyelmet, amely nőkre és férfiakra egyaránt vonatkoznak.

Bevezetés

Sajnos a 2020. év sarokkövévé vált a COVID-19 koronavírus okozta járvánnyal folytatott harc, amelyhez igazodni kell a humánegészségügy és gazdaság tekintetében egyaránt. A pandémia első hullámát követően megkezdődött a gazdaság újraindítása. Az agrárgazdaság és élelmiszeripar stratégiai jelentősége tárgyiasult valóság lett a járvány világméretű berobbanásakor, hiszen az egészséges élelmezés fenntartását minden körülmény között biztosítani kellett és a jövőben is folyamatosan biztosítani kell, így a mezőgazdaság tekintetében szó sem lehetett a termelési és ellátási folyamatok leállításáról. Az újraindítás, a folyamatos fenntartás mellett ebben az ágazatban így más tartalmat hordoz magában, mint azon szektorok esetében, ahol sor került a tényleges leállásra.

A szerzett tapasztalatok alapján az agráriumban is szükséges ugyanakkor az újratervezés és ehhez szükséges a feladatok számbavétele. Mindez ismét ráirányítja a figyelmet a hatékonyság és versenyképesség növelésének szükségességére. Ez azért nagyon indokolt, mert bár a magyar mezőgazdaság teljesítménye folyamatosan növekedett az elmúlt években és ennek eredményeként az agrárkibocsátás tavaly meghaladta a 2800 milliárd forintot. Ha azonban a teljesítményt a '90-es évek rendszerváltáskori eredményeihez viszonyítjuk, azt látjuk, hogy ma több területen ezt a szintet nem érjük el, ezen pedig változtatni kell.

Jelen tanulmány a hatékonyság és versenyképesség növelése érdekében a mezőgazdaság újratervezéséhez, a humán erőforrás – benne a nők – helyzetének elemzésére alapozva fogalmaz meg ajánlást a fiatal nők és férfiak tudatos felkészítésére az agrárvállalkozások vezetésére. Célja, hogy rávilágítson a tehetséges fiatalokban – nőkben és férfiakban egyaránt – meglévő potenciális tartalékokra és azok kihasználásának szükségességére. Arra is felhívja a figyelmet, hogy az

---

Batthyány Schmidt Margit elnök, Magyar Női Unió Egyesület.
Zöldréti Attila elnök, MKT Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakosztály.
Zöldréti Szabolcs tanácsadó szakértő, FARM Europe.

energiák felszabadítása és mozgósítása tudatos felkészülési folyamatot és időt igényel, így a sikeres generációváltás nem mehet végbe máról holnapra, valamint arra is, hogy ennek a folyamatnak a sikeréhez a tehetségmenedzsment jól és könnyen alkalmazható módszertani lehetőségeket kínál.

A vidéken élő nők aktív szerepe a mezőgazdaságban

Az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete, a FAO 2018-as statisztikai adatai szerint a világ teljes népességének közel negyede vidéken élő nő. Szerepük hangsúlyozása és elismerésére 2008 óta minden évben október 15-ét a Vidéki Nők Nemzetközi Napjaként tartják számon az ENSZ-ben. A világszervezet ezzel a nappal arra szeretné felhívni a figyelmet, hogy a vidéken élő nők jelentősen hozzájárulnak a vidék és a mezőgazdaság fejlődéséhez, az élelmiszerbiztonsághoz és a vidéki szegénység felszámolásához. A Vidéki Nők Nemzetközi Napja alkalmából hazánkban idén immár ötödik alkalommal rendezett konferenciával egybekötött ünnepséget a Magyar Női Unió Egyesület. Ez az egyesület 2013-ban alakult nonprofit szervezet, amelynek egyik célja, hogy segítséget nyújtson a vidéken élő nőknek, és hidat képezzen az állam, a piaci szereplők és a civil szervezetek közötti kommunikációban.

Ha a nők lehetőségeivel foglalkozunk, megkerülhetetlen a férfiak és nők egyenjogúságának kérdése. Az általános női egyenjogúságot a világban, az EU-ban és hazai szinten is számos jogszabály és dokumentum rögzíti. Ezek sorából ki kell emelni a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről szóló, 1979-ben elfogadott ENSZ-egyezményt. Az EU szintjén elég, ha csak az Európai Unióról szóló szerződésre (2. és 3. cikk), vagy az Európai Unió Alapjogi Chartájára (21. és 23. cikk), illetve a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló, 1978. december 19-i 79/7/EGK tanácsi irányelvre gondolunk. Tanulmányunk témájához kapcsolódóan ide kell még sorolni a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról szóló, 2006. július 5-i 2006/54/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet is. Ezen szabályokat a hazai jogi környezet is visszatükrözi.

Mindez arra mutat rá, hogy a jogi alapok rendezettek és a gyakorlati érvényesítés területén kell ezeknek érvényt szerezni. Ezt a kérdést az Európai Parlament mellett az Európai Bizottság is annyira komolyan veszi, hogy ciklikusan megújítva ismétlődően kiadja a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó stratégiai kötelezettségvállalását. A 2016 - 2019-re vonatkozó időszakra a Bizottság munkaprogramjában megerősítette a férfiak és nők közötti egyenlőség előmozdítására irányuló munkájának folytatása mellett elkötelezettségét (European Commission, 2016) Ez azt jelenti, hogy a nemek közötti egyenlőségre vonatkozó szakpolitika továbbra is öt tematikus prioritási területre összpontosít:

- a nők munkaerő-piaci részvételének fokozása, valamint a nők és a férfiak egyenlő mértékű gazdasági függetlensége;
- a bérek, a jövedelem és a nyugdíjak nemek közötti különbségeinek csökkentése, ezáltal a nők szegénysége elleni küzdelem;
- a nők és férfiak közötti egyenlőség előmozdítása a döntéshozatalban;
- a nemi alapú erőszak elleni küzdelem, valamint az áldozatok védelme és támogatása, továbbá
- a nemek közötti egyenlőség és a nők jogainak előmozdítása az egész világon

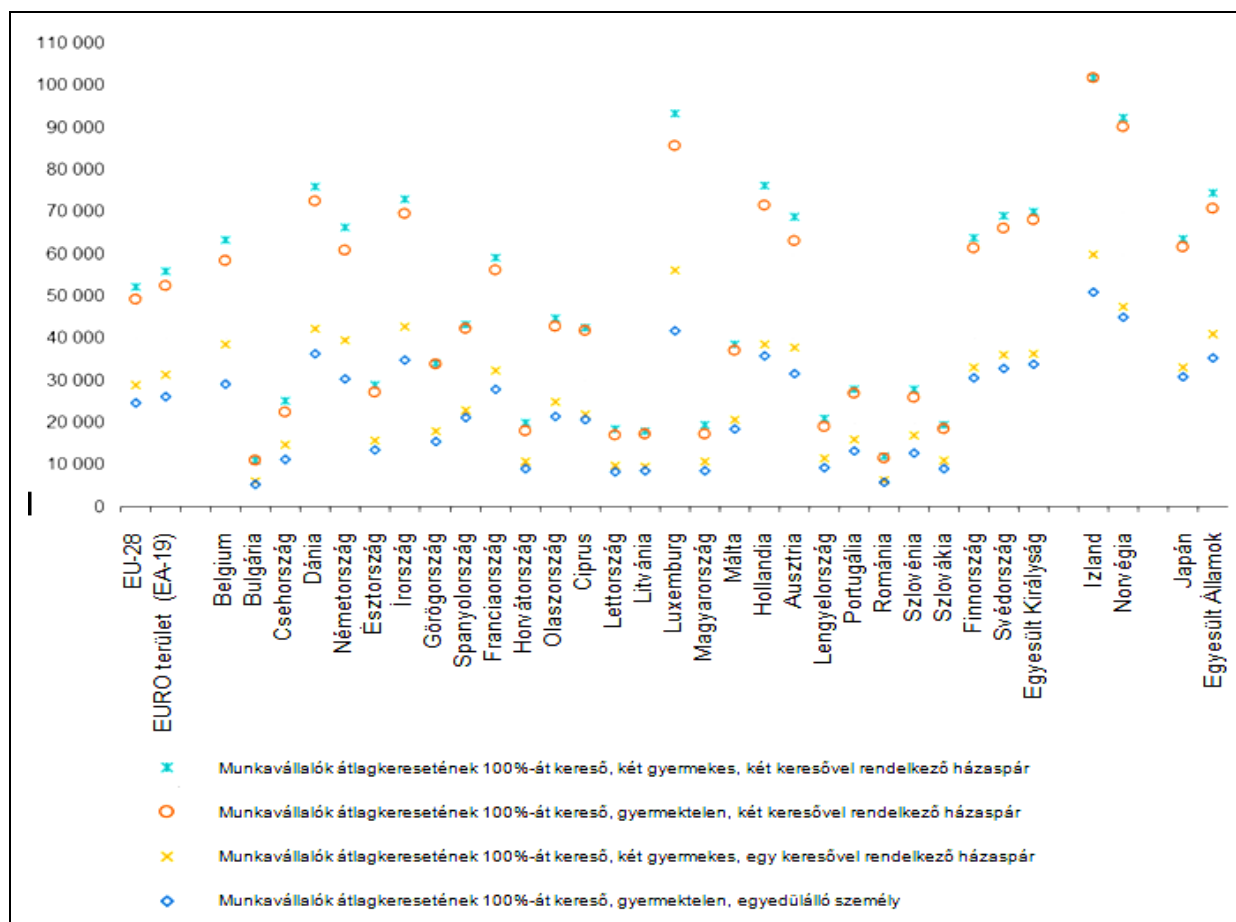
Ha az EU szintjén tekintjük át a férfiak és nők helyzetét, azt kell látnunk, hogy az Eurostat 2020 februárjában kiadott statisztikája szerint 2019-ben, már az EU27 tekintetében 229 millió fő nő

és 218 millió fő férfi tagállami lakosságról beszélhetünk, amely összesen 447 millió fő összlakosságot jelent. Ez a lakosságszám már visszatükrözi az Egyesült Királyság (UK) EU-ból való kilépésével járó lakosságszám csökkenést. Ezen számok alapján látható, hogy az EU27-ben a nők száma 51%. Ugyanezen statisztika szerint a foglalkoztatottság tekintetében a férfiak 78,8%-a mellett a nők 66,5%-on állnak a 20 - 64 éves korosztályra nézve, amely a férfiak 11,8%-al magasabb foglalkoztatását mutatja. Az EU szintjén a férfiak fizetése átlagosan 14,8%-kal magasabb a nőknél. Ha az átlagos összes bruttó jövedelmet nézzük, ez a nemek közötti különbség a 30%-ot is eléri, amely a fizetésbeli különbségből, a férfiak magasabb foglalkoztatásából és a férfiak havonta ledolgozott magasabb óraszámából adódik össze. Ezek az arányok vonatkoznak a mezőgazdaság területére is.

A férfiak és nők egyes országokon belül tapasztalt jövedelemkülönbsége mellett rá kell mutatni az egyes országok lakossága között meglévő jövedelemkülönbségre is, amely még vásárlóerő paritáson is többszörös különbséget mutat a gazdagabb és a szegényebb országok között. Mindez az EU eddigi kohéziós politikájának eredménytelenségét mutatja. Az országonkénti éves nettó fizetési különbségek alakulását szemlélteti 2018-as adatok alapján az Eurostat bérekre és a munkaerő költségére vonatkozó 2020-as kiadványa alapján az 1. ábra. (Eurostat, 2020/a)

Választott témánk szempontjából fontos kiemelni, hogy a 30-34 éves fiatal korosztály tekintetében a nők 45%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel az EU27-ben, a férfiak 34%-ával szemben. Szintén a nők vezetnek továbbra is a születéskor várható élettartam tekintetében is. Az ő esetükben a várható 83,7 év 5,5 évvel haladja meg a férfi lakosság 78,2 évre vonatkozó előrejelzését. (Eurostat 2020/b)

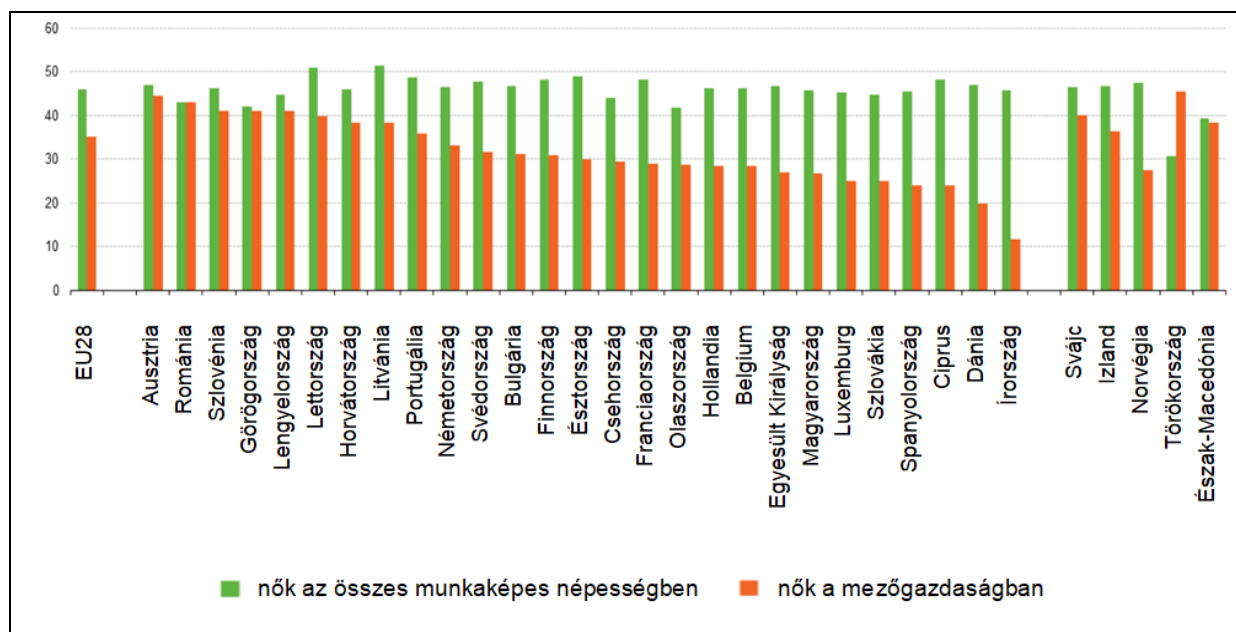
1. ÁBRA: AZ ÉVES NETTÓ FIZETÉSEK MEGOSZLÁSA ORSZÁGONKÉNT AZ EU-BAN

Forrás: Eurostat, 2020/a

Az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottsága (Committee on Women’s Right and Gender Equality, FEMM) által 2019 májusában kiadott, a vidéki nők EU-ban betöltött helyzetének átfogó elemzésével foglalkozó tanulmány is kiemeli a nők foglalkoztatásban és azon belül az agráriumban betöltött szerepének fontosságát. Ez a tanulmány még az EU28-ra vonatkozóan készült el. Ebből idézve a 2. ábra 2016-os adatokra hivatkozva a teljes foglalkoztatásban, illetve az egyes országokban az agráriumban dolgozó nők arányát mutatja.

2. ÁBRA: A NŐI FOGLALKOZTATOTTAK ARÁNYA A TELJES FOGLALKOZTATÁSBAN ÉS AZON BELÜL AZ AGRÁRIUMBAN DOLGOZÓ NŐK ARÁNYA AZ EU-BAN ÉS NÉHÁNY KIVÁLASZTOTT ORSZÁGBAN

Forrás: European Parliament, FEMM 2019

Hazánk esetében a helyzet összetett. Ha a természeti erőforrásainkat nézzük, beleértve a termőföldet és a humán kapacitásokat, azt látjuk, hogy azok mind korlátosak. Ráadásul az elmúlt években még folytatódott a népesség fogyása is. Az agrárium szempontjából a helyzet súlyosságát mutatja, hogy annak munkaerő bázisát jelentő vidéki lakosság számának csökkenése a KSH adatok szerint a 2008-2018 időszakban vidéken magasabb arányt mutatott (-3,35%), mint az egész országra vetített arány (-2,16%). Sajnos a népesség fogyása mellett Magyarország népességének öregedését is mutatják a KSH adatok. (KSH, 2019) Mindezért a születéskor várható élettartam pozitív hatású növekedése mellett a népességfogyást eredményező alacsonyabb születési szám volt a felelős. (Lentner et al. 2017) Bár a Családvédelmi Akcióprogram kedvező hatásai mára már érzékelhetőek, a korábbi fogyási arányokban mutatkozó vidéki hátrány és a fokozatos elöregedés is rávilágítanak arra, hogy további erőfeszítéseket kell tenni a vidék megtartó erejének fejlesztésére, mindezt azért, hogy hosszú távon biztosított legyen a mezőgazdaságra épülő élelmiszerellátás biztonsága hazánkban.

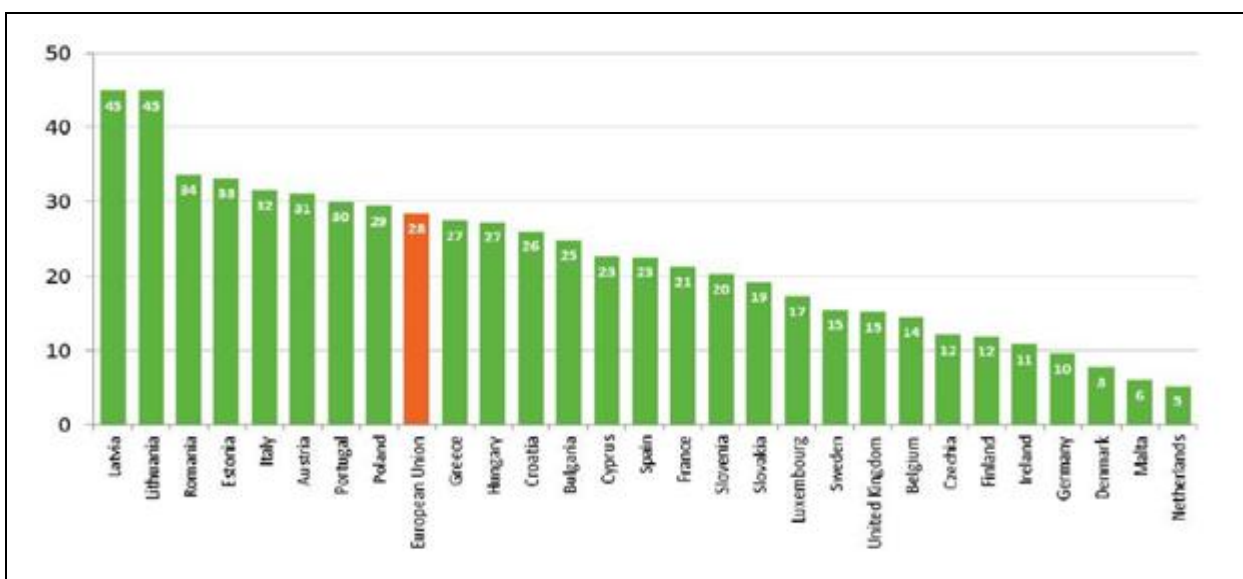
A vidék és az agrár ágazat vonzerejének növelésére azért is szükség van, mert az agrár ágazatban mára a munkaerőhiány jelei mutatkoznak. Ha foglalkoztatottak számának alakulását nézzük, megállapítható, hogy a jelzett népességfogyás ellenére 2010-től – a 2013. és a 2018. évek kivételével – a foglalkoztatás jelentősen bővült. Az ágazat foglalkoztatása összességében 24,3 százalékkal növekedett ezen időszak alatt és a mezőgazdaság részesedése a nemzetgazdaság foglalkoztatásából 2018-ban elérte a 4,8%-ot, amely mintegy 215 ezer fő foglalkoztatottat jelent. (KSH, 2019) Az agrárgazdaság rejlő foglalkoztatási potenciáját jelzi, hogy 2018-tól a munkaerőhiány jelei tapasztalhatók az ágazatban, amelyet a COVID járvány felerősített.

Az előzőek mellett a statisztikák alapján látható, hogy a nők egyre aktívabbak a magyar agráriumban is, bár az ismertett nemek közötti fizetési és jövedelmi különbségek még a magyar agráriumban is tetten érhetők, azok aránya a jelzett uniós átlaghoz igazodó. Az agráriumban dolgozó nők aránya azonban nemcsak itthon, hanem az egész világon növekedésnek indult az elmúlt időszakban. A szakemberek szerint ennek egyik oka, hogy a klasszikusnak mondott mezőgazdaság, a gazdálkodás, mint az állattartás vagy a növénytermesztés, ma már nem egyenlő a nehéz fizikai munkával, így a nők elhelyezkedési esélyei is jobbak az ágazatban.

A mezőgazdaság hosszú ideig jellegéből és a foglalkoztatottak számából adódóan fogva férfias ágazatnak volt tekinthető, amelyben a nők aránya a nemzetgazdaság más ágazataihoz hasonlóan kisebb volt. Napjainkban a robbanásszerű modernizáció és innováció hatására változik az ágazat technológiai háttere és ezzel együtt a gazdálkodás szerkezete is. Előtérbe kerül az árutermelés, ezért visszaszorul a háztáji gazdálkodásban a női kisegítő szerep. A nők egyre inkább árutermelő üzemek alkalmazottai, amely egyfajta lehetőséget is kínál, hiszen így vonzhatja azokat a hölgyeket is az ágazat, akik már inkább karrier lehetőségeket keresnek a mezőgazdaságban, és kevésbé a családban betöltendő támogató szerepre vágnak. Reményeink szerint ennek hatására emelkedni fog a női vezetők száma. A modernizáció, a hatékonyság és versenyképesség szükséges növelése az ágazatban az utóbbi években tapasztalt munkaerőhiány miatt is elkerülhetetlen.

A modernizáció a nők szerepét és helyzetét mindenképpen támogatja, hiszen ennek eredményeként kevesebb fizikai munkával, könnyebben el tudják látni vállalt feladataikat. A részmunkaidős foglalkoztatás elterjedése szintén nagy lehetőség a női munkavállalók számára. Ezen a területen is Magyarországon még komoly tartalékok vannak. Nem tükrözi a fordulatot az EU és az egyes tagállamok szintjén az agrárgazdasági egységek vezetőinek nemek szerinti megoszlása sem. Az Európai Parlament FEMM Bizottsága, már idézett tanulmánya szerint, az EU szinten az összes gazdaságvezetőn belül a női vezetők aránya 28%. Az egyes országokban a női vezetők arányait a 3. ábra szemlélteti. A magyar női vezetők aránya gyakorlatilag egybe esik az EU átlaggal. Az ábra adatai alapján láthatjuk, hogy vannak országok, ahol az agráriumban már most is magasabb a női vezetők aránya, de az országok egész sorát előzzük meg a magunk 27%-kal. Ugyanakkor a női kreativitás is indokolja a szerepvállalásuk további ösztönzését.

3. ÁBRA: A NŐI GAZDASÁGVEZETŐK % ARÁNYÁNAK MEGOSZLÁSA ORSZÁGONKÉNT

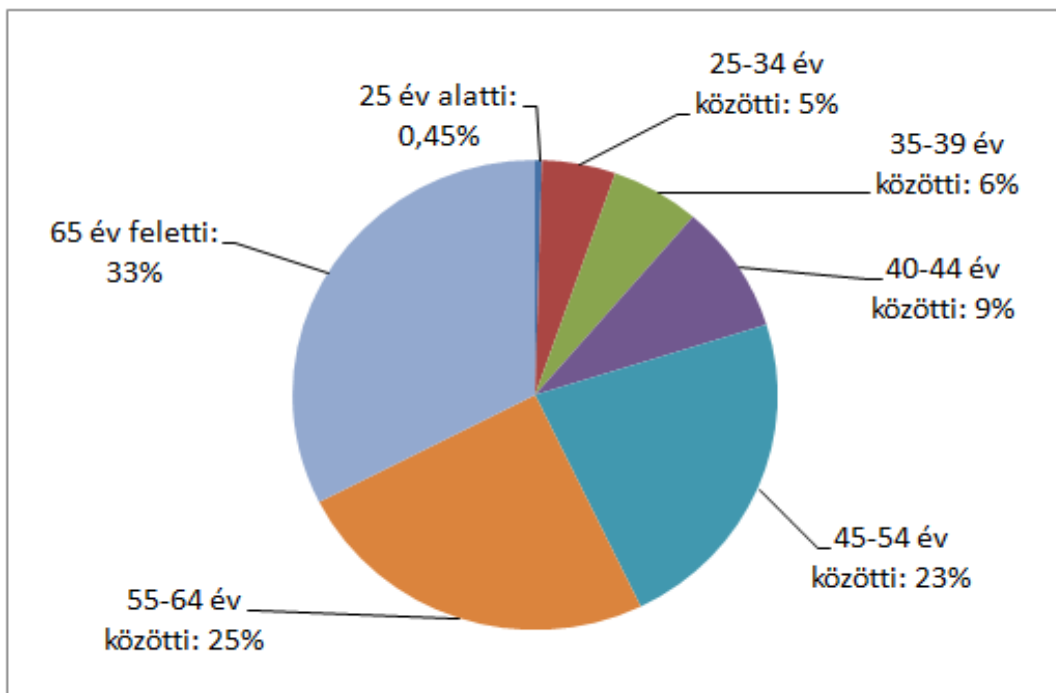

Forrás: European Parliament, FEMM, 2019

Hazánkban a lakosság foglalkozási arányaiban mutatkozó vidéki hátrány és a fokozatos elöregedés is rávilágítanak arra, hogy további erőfeszítéseket kell tenni a vidék megtartó erejének fejlesztésére a fiatalok helyben maradásának elősegítésére és támogatására. A Magyar Falu Program és a Falusi Családi Otthontámogatási Kedvezmény (CSOK) határozott lépések ebbe az irányba. A lakhatás elősegítése mellett a fiatalokat motiváló vidéki, falusi foglalkoztatási környezetet is fejleszteni kell a felszívó és megtartó erő érdekében. A mezőgazdaság tekintetében ennek két egymással összefüggő, de egymástól jól megkülönböztethető fő ága van. Az egyik a fiatalok önálló gazdálkodóként történő indulásához és gyarapodásához kapcsolódik, a másik pedig a generációváltáshoz. Ebben, klasszikus esetben, a már meglévő és működő mezőgazdasági egység vezetése és tulajdonjoga kerül átadásra egy, a családhoz tartozó fiatalabb generációt képviselő személy számára. Mindkét ág tekintetében tudatosan kell teret adni a tehetséges és felkészült, vállalkozó szellemű fiataloknak, nőknek és férfiaknak egyaránt.

Az agrár szektorban az egyéni és családi vállalkozások esetében a fiatal gazdaságvezetők nagyon alacsony arányát és az elöregedés dominanciáját mutatja EU szinten a 4. számú ábra a vonatkozó EU Bizottsági adatok alapján. Az arányok összezsengenek Magyarország adataival. Hazánkban a 35 év alatti vezetők aránya 6%, ami nagyon hasonló arány az EU átlaghoz. A baj az, hogy ez az arány a 2000-2010 közötti időszakban az EU-s átlaghoz romlott, mert a 35 év alatti fiatal gazdálkodók aránya 2,1 százalékponttal csökkent ebben az időszakban.

4. ÁBRA: AZ AGRÁR GAZDASÁGVEZETŐK KORSZERKEZETE AZ EU-BAN

Forrás: European Commission, 2020

Az EU a Közös Agrárpolitika (KAP) keretében folyamatosan vizsgálja az életkori összefüggéseket (European Commission, 2019). Felismerve a fiatalok támogatásának szükségességét az EU 40.000 euró támogatást biztosít a fiatal mezőgazdasági termelők gazdaságalapításának támogatása. Ez a támogatás hazánkban 2020-ban a Fiatal Gazda Pályázat 2020 (VP6-6.1.1.- 16) felhívásban érhető el nők és férfiak számára egyformán. A támogatással a gazdaságalapítás mellett további cél a birtokstruktúra átalakításának előmozdítása, a mezőgazdasági munkaerő korstruktúrájának javítása, a vidék népességmegtartó képességének növekedése és a mezőgazdasági tevékenység hosszú távú megtartása. A magas hozzáadott értékű, munkaerő-intenzív agrárágazatokban – az

A NŐK LEHETŐSÉGEI EGY „FÉRFIAS” ÁGAZAT GENERÁCIÓVÁLTÁSÁBAN

állattenyésztésben és a kertészetben – tevékenykedni kívánó fiatalok támogatását a felhívás kiemelten kívánja kezelni. Mindez azt mutatja, hogy a fiatalok – benne a fiatal nők – gazdaság-alapítási ösztönzése kiterjed az egész EU-ra és hazánkra is.

Ha a másik ágat nézzük, vagyis a generációváltás ágát, azt kell látnunk, hogy a gazdaságvezetők előregedési szintje sem ország specifikus eset, hanem az gyakorlatilag arányait tekintve szintén egybe esik az EU-s átlaggal. Magyarországon a 65 év feletti gazdaságvezetők aránya 31%, mint erre a már idézett Fiatal Gazda Pályázat 2020-ban (VP6-6.1.1.- 16) is rámutatnak. Ha a magyarországi korátlagot tekintjük, egyáltalán nem beszélhetünk ország specifikus jelenségről. Ki kell azonban emelni, hogy az egész EU szintjén mutatkozó előregedés mellett vannak olyan országok, ahol jobb a helyzet. Az 1. táblázat, amely 2018-as frissített kiadvány, de 2016-os humán adatokat tartalmaz, az agrár gazdaságvezetők életkor szerinti megoszlását országonkénti bontásban szemlélteti. (European Commission, 2018,a) Ebből a táblázatból egyértelműen látszik, hogy Ausztriában, Lengyelországban és Szlovákiában, stb. az átlagtól jobb a helyzet a fiatal gazdaságvezetők tekintetében. Szeretnénk rámutatni az egyértelműség érdekében, hogy az 4. ábrán a korok szerinti bontás részletesebb, mint azt az 1. táblázat bontása, de ez nem akadályozza az országok életkor szerinti összehasonlíthatóságát és a táblázat kerekítést sem tartalmaz.

1. TÁBLÁZAT: AZ AGRÁR GAZDASÁGVEZETŐK KORSZERKEZETE AZ EU-BAN, ORSZÁGONKÉNTI BONTÁSBAN

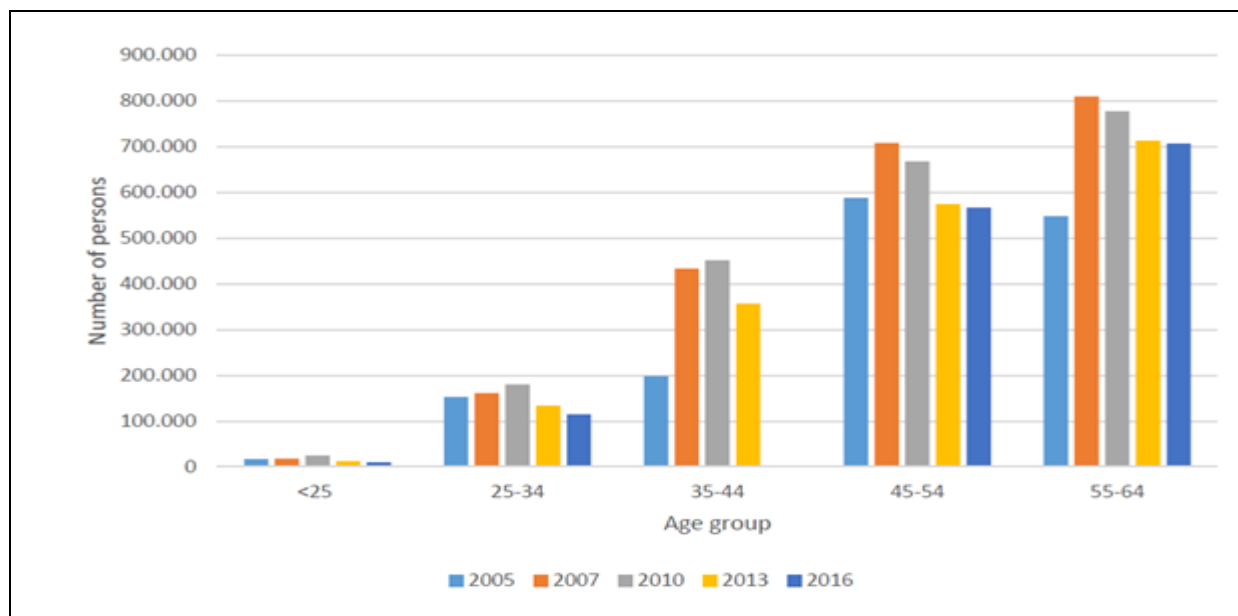
Ország	Arány: 35 év alatti gazdaságvezetők / 55 év feletti gazdaságvezetők	35 év alatti gazdaságvezetők (%)	35 - 54 év közötti gazdaságvezetők (%)	55 év feletti gazdaságvezetők (%)
Ausztria	0,42	12,2	56,9	29,1
Belgium	0,12	6,0	42,0	48,8
Bulgária	0,12	7,4	32,2	60,3
Ciprus	0,02	1,3	22,4	76,3
Csehország	0,08	4,4	36,8	58,8
Dánia	0,05	2,6	38,0	54,2
Egyesült Királyság	0,07	4,4	33,5	62,0
Észtország	0,17	8,7	41,4	49,9
Finnország	0,12	3,8	62,8	33,4
Franciaország	0,19	8,3	47,2	44,3
Görögország	0,06	3,7	35,4	60,9
Hollandia	0,09	4,1	48,2	47,7
Horvátország	0,08	5,1	34,3	60,5
Írország	0,11	6,0	39,8	54,2
Lengyelország	0,27	10,2	51,3	38,4
Lettország	0,08	4,8	38,3	56,9
Litvánia	0,13	7,3	38,1	54,6
Luxemburg	0,18	8,1	45,7	46,2
Magyarország	0,1	6,0	35,9	58,1
Málta	0,06	3,8	30,5	65,8
Németország	0,19	7,4	53,1	39,5
Olaszország	0,06	4,1	31,0	65,0
Portugália	0,03	1,9	21,9	76,0
Románia	0,05	3,1	30,2	66,7
Spanyolország	0,07	3,8	39,3	56,5
Svédország	0,09	5,3	34,4	60,3
Szlovákia	0,24	11,1	42,2	46,7
Szlovénia	0,08	4,6	38,0	57,3
EU-28	0,09	5,1	36,9	57,9

Forrás: European Commission, 2018,a

Hazánkban a statisztikák szerint az elmúlt években a húsmarhatartó, illetve a juh-és kecsketartó szakágazatban volt a legmagasabb a 40 év alatti gazdaságvezetők aránya, ez 22-26% között mozgott. A legkisebb arányban a baromfitartók körében képviseltette magát a fiatal generáció, ebben a szektorban a 65 év feletti gazdaságvezetők aránya meghaladta a 40%-ot. (KSH, 2019)

Az előzőekben bemutatott elöregedési folyamat sajnos a teljes mértékben érvényesül mind az EU, mind a hazai szinten a női gazdaságvezetők tekintetében is. Az EU Parlament FEMM Bizottságának már hivatkozott kiadványa szerint az ő esetükben is a döntő többség az 55 évet meghaladó korosztályhoz tartozik és egyelőre nagyon alacsony a fiatal nők aránya a vezetésben. Mindent az 5. ábra szemlélteti. Ez a statisztikai adat kiemeli, hogy az agrár generációváltásra gondolva, nem csak a férfi gazdaságvezetők esetében szükséges a generációváltás, hanem a nők esetében is. Mindez rámutat arra, hogy fokozott igény van a fiatal tehetséges nők ambiciózus szerepvállalására, hogy a generációváltás során valóban emelkedjen a női vezetők aránya Magyarországon az agráriumban. Az EU és a hazai információs csatornákon, már több sikeres fiatal női gazdaságvezető esete került példamutató szándékkal bemutatásra. Hosszú távú cél azonban nem a nők eseti, hanem felkészültségükkel alátámasztott tömeges térnyerése a hazai agráriumban.

5. ÁBRA: A NŐI AGRÁR GAZDASÁGVEZETŐK ÉLETKOR SZERINTI MEGOSZLÁSA

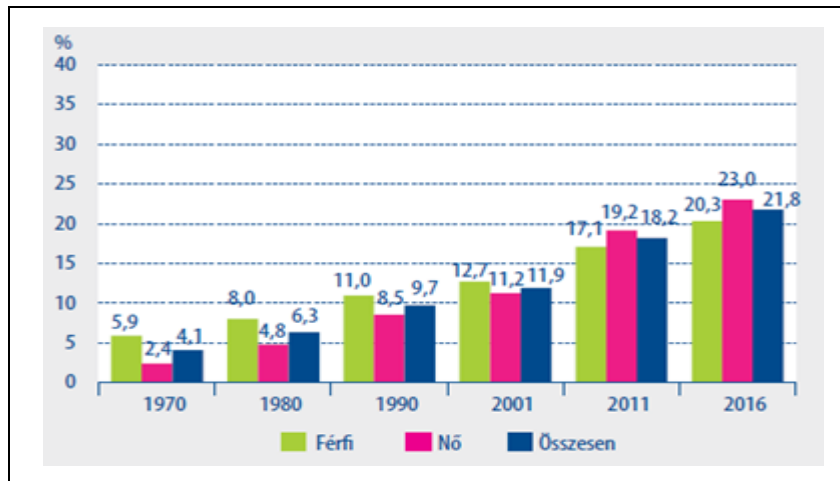
Forrás: European Parliament, FEMM, 2019

Előnyben a nők a hazai felsőfokú agrárképzésben

Ha a férfiak és nők tanulási lehetőségeit és ebben az esélyegyenlőség kérdését nézzük, akkor már inkább az a kérdés vetődik fel, hogy jó irány-e a felsőoktatásban, hogy egyes területek teljesen elnőiesednek? Az általánosan érvényesülő tendenciának megfelelően mind az EU-ban, mind hazai szinten a felsőoktatást végzett nők aránya már meghaladja a férfiak arányát. A hazai felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának dinamikus növekedését és a diplomával rendelkező nők számának robbanásszerű kiugrását mutatja az 6. ábra a KSH 2017-ben megjelent kimutatása szerint. Mint látni fogjuk a női hallgatók száma azóta is folyamatosan nagyobb a férfi hallgatók számánál hazánkban is, így a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők többségi arányának tendenciája folytatódik. A humán területek mellett mára a reál területeken is a női hallgatók kerültek többségbe.

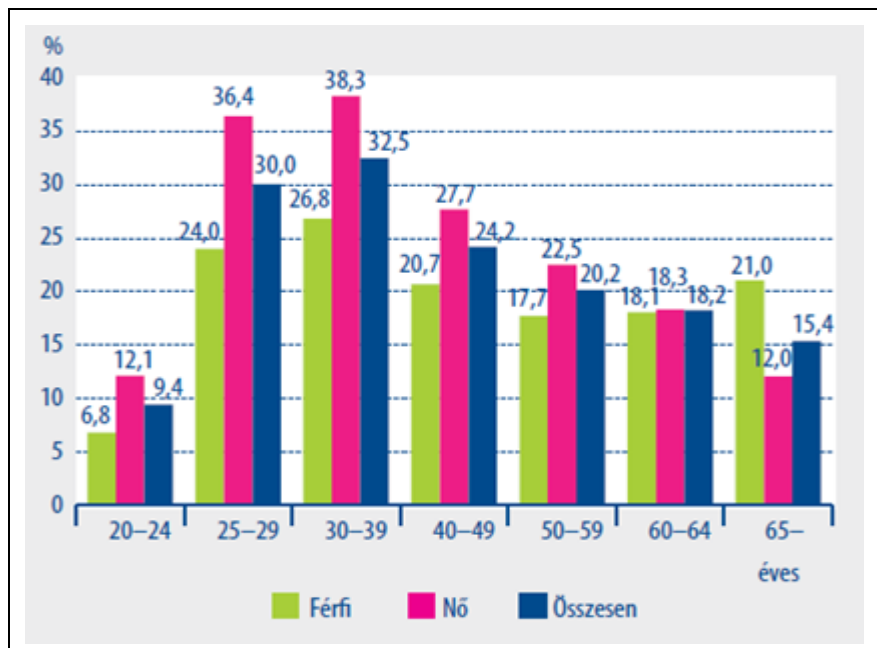
6. ÁBRA: A DIPLOMÁVAL RENDELKEZŐK NEMEK SZERINTI MEGOSZLÁSA MAGYARORSZÁGON

Forrás: KSH, 2017

A 7. ábra a diplomások korcsoport és nemek szerinti megoszlását mutatja a KSH hivatkozott statisztikája alapján. Az ábra szintén igazolja, hogy folyamatosan és egyre dinamikusabban emelkedik a női hallgatók és a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők száma és aránya Magyarországon. A 20-24 éves korcsoportra vonatkozóan azért alacsony a mutató, mert ezen korosztály többsége még hallgató és ezért nem szerezte/ szerezhette meg a diplomát.

7. ÁBRA: A DIPLOMÁVAL RENDELKEZŐK NEMEK ÉS KORCSOPORTOK SZERINTI MEGOSZLÁSA MAGYARORSZÁGON

Forrás: KSH, 2017

Az előző tendenciákat a legfrissebb adatok is alátámasztják. A 2. táblázat a 2019/2020-as felsőoktatási tanév statisztikai adatait szemlélteti. Ebből látható, hogy mind a nappali hallgatók, mind az összes képzésben résztvevők (levelező, stb.) tekintetében a női hallgatók száma magasabb, mint a férfiaké. A fiatalok tanulását, beleértve a felsőfokú képzésüket támogatni kell és a duális képzés térnyerésével a felsőoktatásban is teret kell biztosítani a gyakorlatorientált tudásgyarapításnak és a megszerzett tudás alkalmazásának.

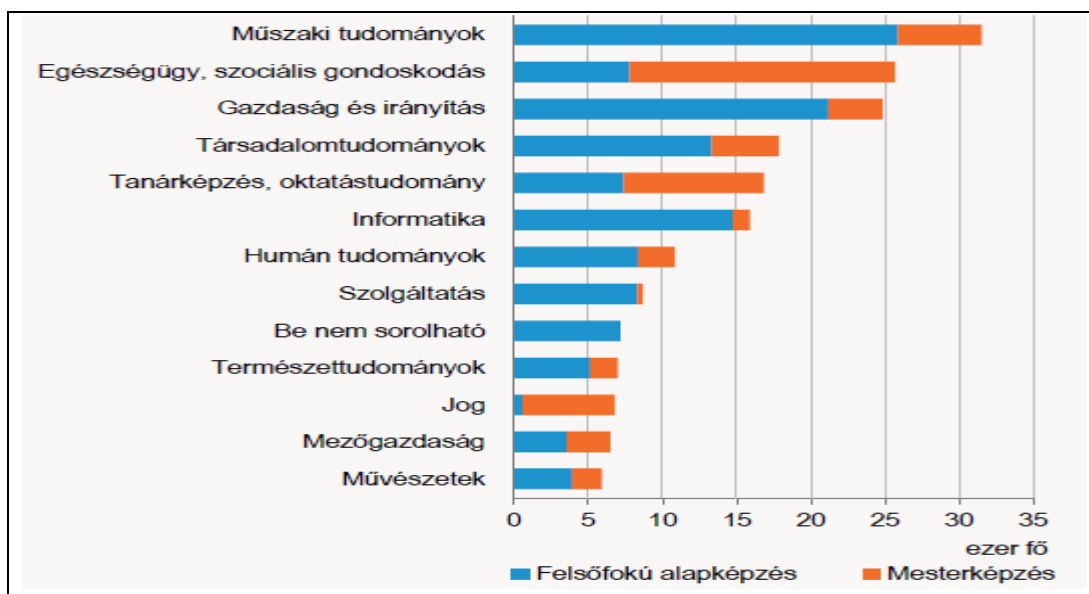
2. TÁBLÁZAT: A 2019/2020-AS FELSOŐOKTATÁSI TANÉV STATISZTIKAI ADATAI

Képzési szint	Hallgató az összes képzésben	Ebből		Hallgató a nappali képzésben	Ebből	
		külföldi	nő		külföldi	nő
Felsőoktatási szakképzés	11 197	127	6 540	7 804	108	4 498
Felsőfokú alapképzés	172 104	18 254	88 872	128 738	16 967	63 861
Felsőfokú mesterképzés	33 081	5 898	17 824	19 933	5 513	10 200
Osztatlan képzés	43 519	10 771	25 399	38 126	10 662	22 166
Szakirányú továbbképzés	15 795	974	10 716	792	525	466
Doktori (PhD-, DLA-) képzés	9 414	2 398	4 559	8 232	2 315	4 056
Összesen	285 110	38 422	153 910	203 625	36 090	105 247

Forrás: KSH, 2019

Az elmúlt évek hazai sajátosságának eredményeképpen bizonyos szakokon állandósult az aránytalanság a nemek között, ami több szakterületen női és kevesebb területen férfi dominanciát eredményezett. Mindez oda vezetett, hogy a KSH adatok szerint 2016-ban négyszer annyi oktatási képzettségű diplomás nő volt, mint férfi és négyszer annyi férfi rendelkezett műszaki, ipari és építőipari végzettséggel, mint nő. A mezőgazdaság, valamint a szolgáltatási területeken 60-40% a nemek aránya a férfiak javára. Ez az arány az elmúlt évtizedeket tükrözi, mert mára az agrár felsőoktatásban a hallgatók nemek szerinti aránya már kiegyenlített. A humán tudományok területén szerzett és a művészeti diplomák 60%-át a nők birtokolták. Míg a társadalomtudományi, gazdasági, jogi végzettségek csupán 35%-át, addig a matematikai, számítástechnikai és az egyéb természettudomány területén szerzett diplomák 65%-át férfiak szerezték. A nemek szakterületeken belüli aránytalanságnál is nagyobb problémát jelent azonban a fiatalok egyes szakterületek irányába megmutatkozó érdeklődésben tapasztalható jelentős különbség. A KSH 2019-es adatai szerint a műszaki tudományok vonzzák a legtöbb hallgatót és ezzel szemben az agrárképzés vonzereje a fiatalok körében, férfiak és nők tekintetében egyaránt nagyon alacsony!

8. ÁBRA: A FELSOŐFOKÚ OKTATÁSBAN RÉSZTVEVŐ HALLGATÓK SZAKTERÜLET SZERINTI MEGOSZLÁSA

Forrás: KSH, 2019

A NŐK LEHETŐSÉGEI EGY „FÉRFIAS” ÁGAZAT GENERÁCIÓVÁLTÁSÁBAN

Ez az alacsony érdeklődés azért jelent nagy kihívást, mert ha a fiatal agrárvezetők megszerzett szakismereti képzettségét hasonlítjuk össze EU szinten, akkor hazánkban az életkorban tapasztalt lemaradáshoz képest ezen a területen sajnos még nagyobb a szakadék az EU átlaghoz képest a 3. táblázat adatai alapján. Ez a táblázat a KAP indikátorok EU által 2018-ban frissített, de a táblázat adataira vonatkozóan 2016-os adatokat tartalmazó értékeléséhez kapcsolódik. (European Commission, 2018,b) A táblázatból jól látható, hogy míg Magyarországon a 35 évnél fiatalabb gazdák 7,6%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, addig az EU átlagban ez 21,7%. Nem csökkentve ennek az intő jelnek a súlyát, a táblázat azért azt is mutatja, és árnyalja kicsit a képet, hogy ez az arány az 55 év feletti gazdaságvezetők 3,9%-os felsőfokú képzettségi arányához képest, azért mégiscsak előrelépést mutat. Mindezeket a hazai szabályozás is felismerte és ezért az agrár közép és felsőfokú oktatás megújításán és vonzóvá tételén, az ágazat vonzerejének növelésén és a fiatalok számára a biztos jövőkép megalapozásán dolgozik.

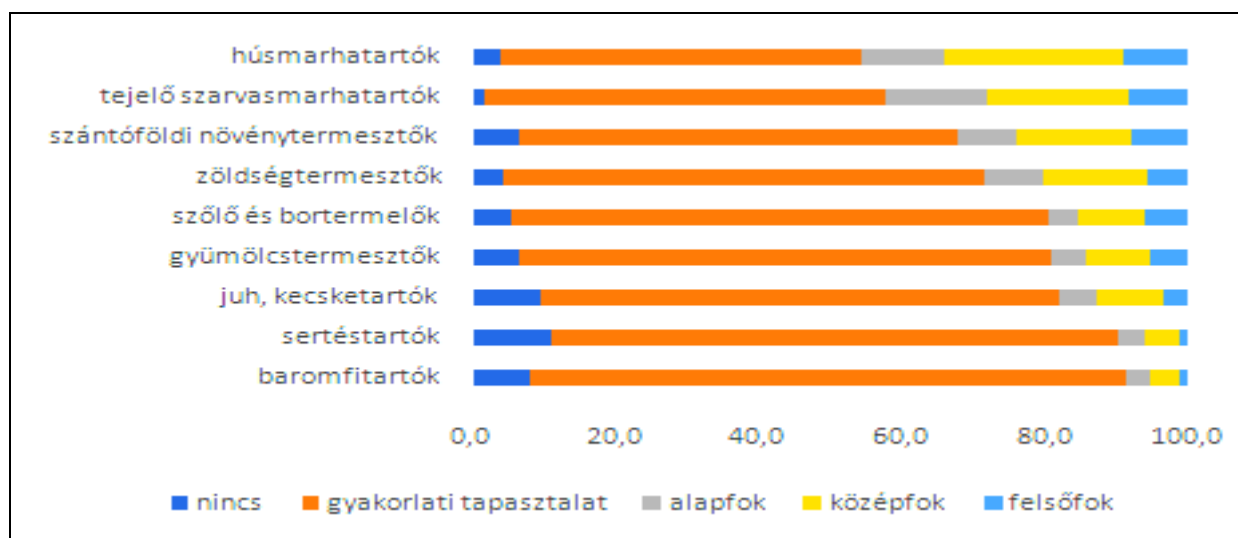
3. TÁBLÁZAT: AZ AGRÁR GAZDASÁGVEZETŐK SZAKKÉPZETTSÉGE AZ EU-BAN, ORSZÁGONKÉNT

Ország	35 év alatti			35 - 54 év közötti			55 év feletti		
	Mezőgazdasági képzettséggel rendelkező agrár gazdaságvezetők		Csak gyakorlati képzettséggel rendelkező agrár gazdaságvezetők	Mezőgazdasági képzettséggel rendelkező agrár gazdaságvezetők		Csak gyakorlati képzettséggel rendelkező agrár gazdaságvezetők	Mezőgazdasági képzettséggel rendelkező agrár gazdaságvezetők		Csak gyakorlati képzettséggel rendelkező agrár gazdaságvezetők
	Alap képzettség	Felsőfokú képzettség		Alap képzettség	Felsőfokú képzettség		Alap képzettség	Felsőfokú képzettség	
Ausztria	42,7	26,6	64,1	23,7	27,8	48,4	13,7	15,1	71,3
Belgium	38,6	39,5	22,3	33,1	26,1	40,8	20,2	13,1	66,8
Bulgária	9,9	12,8	77,3	3,9	9,5	86,6	1,0	4,1	94,9
Ciprus	43,6	2,2	54,3	25,7	0,5	73,9	26,9	0,6	72,4
Csehország	16,9	46,6	36,4	16,6	45,7	37,6	19,8	33,7	46,4
Dánia	58,2	8,8	31,9	51,5	8,0	40,3	42,5	5,1	52,4
Egyesült	22,0	30,8	44,6	17,1	23,5	59,5	12,2	13,1	74,7
Észtország	17,9	37,2	45,5	12,1	28,3	59,5	9,2	27,3	63,4
Finnország	40,3	10,5	40,8	37,4	13,8	48,8	27,7	7,2	65,0
Franciaország	12,8	71,7	15,4	27,6	46,6	25,8	32,2	15,8	52,0
Görögország	21,3	2,9	75,7	10,3	0,9	88,8	2,9	0,3	96,8
Hollandia	55,5	22,7	53,7	71,7	12,3	16,0	67,3	5,4	27,3
Horvátország	20,3	7,3	72,6	13,3	3,5	83,1	4,7	1,4	93,9
Írország	20,2	44,4	35,2	24,3	32,1	43,6	25,3	17,9	56,8
Lengyelország	8,3	32,7	54,9	11,6	28,9	59,5	27,3	24,1	48,5
Lettország	11,9	26,5	77,7	15,8	35,9	48,4	15,6	28,7	55,8
Litvánia	28,6	15,0	49,1	28,2	18,3	53,5	17,2	15,4	67,5
Luxemburg	6,3	68,8	25,0	12,2	58,9	30,0	12,1	44,0	44,0
Magyarország	25,4	7,6	60,2	21,1	4,6	74,2	13,4	3,9	82,7
Málta	54,3	0,0	54,3	33,1	2,1	64,8	26,3	1,5	72,3
Németország	37,6	24,4	38,0	46,0	18,8	35,2	53,5	13,3	33,2
Olaszország	77,2	22,7	0,1	89,7	10,1	0,2	93,2	3,1	3,6
Portugália	52,4	15,2	31,9	54,5	6,1	39,4	43,5	1,1	55,4
Románia	3,2	0,9	89,6	4,3	0,4	95,3	2,2	0,4	97,5
Spanyolország	36,5	2,9	60,6	28,5	2,9	68,6	12,7	1,1	86,3
Svédország	5,7	37,4	70,1	8,2	29,8	62,0	12,3	15,7	72,1
Szlovákia	15,8	12,3	67,6	15,9	9,3	74,9	11,4	8,5	80,3
Szlovénia	29,7	29,4	46,7	37,2	20,9	42,0	34,7	9,0	56,3
EU-28	21,3	21,7	55,5	23,3	13,3	63,3	22,2	5,2	72,6

Forrás: European Commission, 2018,b

Sajnos nagy szükség van az ágazat vonzerejének növelésére, mert némi ingadozás mellett folytatódik az érdeklődés csökkenő tendenciája a felsőfokú agrárképzés iránt. Ma, részben a hallgatói elszántság függvényében, évente 1200-1300 fő végez az agrár felsőoktatásban. Az viszont nagyon pozitív, hogy a tapasztalatok szerint már a szakképzésben is magasfokú pályatudatosság jellemzi a tanulókat, ahol évente 2600-2700 diák szerez végzettséget. A tanulók esetében a családi minta fontos szerepet játszik, mert körükben az ágazatban maradás valószínűsége azoknál magasabb, akiknek családjában végez mezőgazdasági tevékenységet, vagy a szülők is agrárvégzettségűek, illetve az agrárium valamelyik területén dolgoznak. Szintén 2016. évi hazai szakágazati adatokat tartalmazva a 9. ábra mutatja a gazdaságvezetők végzettségét a szakosodott gazdaságok tekintetében.

9. ÁBRA: A GAZDASÁGVEZETŐK MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÉPZETTSÉG SZERINTI MEGOSZLÁSA A SZAKOSODOTT GAZDASÁGOKBAN SZAKÁGAZATOK SZERINT

Forrás: KSH, 2019

A felsőfokú végzettségűek 9. ábrán látható szakágazati átlaga megegyezik a 3. táblázatban megadott három korcsoport átlagával. A képzés, illetve a szakképzés elindított erősítésének folytatása azért is szükség van, mert bár a gazdaságvezetők végzettségében a jelzett kismértékű haladás történt az utóbbi években, kívánatos cél lenne, hogy a generációváltás eredményeként ezen a területen is nagyobb teret nyerjenek a szakképzéssel rendelkező fiatal tehetségek, nők és férfiak egyaránt. A cél kettős. Egyrészt az öregedő generációnak legyen lehetősége nyugdíj mellett megpihenni, másrészt a fiatal generáció hozzon lendületváltást és ezzel járuljon hozzá az agrárium teljesítményének és versenyképességének növeléséhez. Erre jó esélyük van, mert generációs adottságukból adódóan bennük erősebb a vállalkozó szellem, így ők gyorsabban alkalmazzák az új technológiai megoldásokat és ezzel összefüggésben a beruházási hajlandóságuk is magasabb, mint az idősebb generációnak. Mindehhez azonban első lépésben meg kell nyerni a fiatal nők és férfiak érdeklődését az ágazat számára!

Az ágazat vonzóbbá tételében és a fiatalok megnyerésében nagy jelentőséggel bír a precíziós mezőgazdaság térhódítása, mert annak innovatív elemei, és jelentős informatikai háttere a csúcstechnológiák alkalmazási élményét nyújtva vonzó kihívást jelent a fiatalok számára. Ezen keresztül a hagyományos mezőgazdasági termelői tevékenység is más megvilágításba kerül a fiatal nők és férfiak számára egyaránt. A sikeres generációváltás érdekében az érdeklődés felkelésén túl szükség van az alapos felkészülésre is, amelynek részletezésére - a tehetségmentes módszertani ajánlásaira is kitérve - a folytatásban világitunk rá részletesen.

Összefoglalás

Ha az agrár generációváltással összefüggésben, a statisztikák és a szabályozás elemzésén alapuló, az előzőekben bemutatott, helyzetelemzés eredményeire tekintünk (öregedő ágazati vezetés, a felsőfokú szakirányú képzettséggel rendelkezők alacsony aránya, a nők esélyegyenlőségének jogi garanciái) és azt összevetjük a nők adottságaiból adódó lehetőségekkel (férfiaknál magasabb arányú felsőfokú szakirányú végzettség, érzékelhető munkaerőhiány az agráriumban, nyitottság az új technológiai megoldásokra) pozitív jövőképet láthatunk magunk előtt. Ez a pozitív jövőkép azt mutatja, hogy a nők számára nem kényszer, hanem lehetőség az agrárágazat generációváltása, amelyben a korábbi arányokat meghaladó szerepvállalásuk nem csak ajánlott, hanem szükségszerű is. Ehhez azonban a nők számára is, a folytatásban bemutatandó tudatos és célirányos felkészítésükre van szükség.

Irodalomjegyzék:

- Csath Magdolna – Györpál Tünde – Nagy Balázs – Taksás Balázs (2016): Speciális jelentés az állami versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet kialakításának lehetőségeiről, in: A jó állam nagyító alatt. Szerk.: Kaiser Tamás, Dialóg Campus, Budapest.
- European Commission (2016): A nemek közötti egyenlőségre vonatkozó stratégiai kötelezettségvállalását 2016-2019, <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/24968221-eb81-11e5-8a81-01aa75ed71a1/language-hu>
- European Commission (2018,a): CAP Context indicators 2014-2020, 23. Age structure of farm managers, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-indicators-doc-c23_2018_en.pdf
- European Commission (2018,b): CAP context indicators 2014-2020, 24. Agricultural training of farm managers, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-indicators-doc-c24_2018_en.pdf
- European Commission (2019): Evaluation of the impact of the CAP on generational renewal. <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/information-reports/evaluation-impact-cap-generational-renewal>
- European Commission (2020): Young farmers. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en
- European Parliament, FEMM (2019): The professional status of rural women in the EU [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608868/IPOL_STU\(2019\)608868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608868/IPOL_STU(2019)608868_EN.pdf)
- Eurostat (2020/a): Wages and labour costs. Statistics Explained. <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/-/28/05/2020>
- Eurostat (2020/b): Gender statistics https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_statistics#Education
- felvi.hu (2020): Minden, ami oktatás, Egyetemi statisztikák 2020. https://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_statisztikak/friss_statisztikak/!FrissStatisztikak/index.php/friss_statisztikak/nemek
- IMD World Competitiveness Center (2019): World Talent Ranking 2019 <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/talent-rankings-2019/>
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2019): A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030. https://www.kormany.hu/download/5/f7/b1000/KKV_Strategia.pdf
- List, S. (2016): Die Selbst organisationsmatrix nach General von Hammerstein-Equord. <https://toolblog.de/2016/06/20/die-selbstorganisationsmatrix-nach-general-von-hammerstein-equord/>
- KSH (2017): Mikrocenzus 2016, Iskolázottsági adatok <https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/>
- KSH (2019): Magyarország 2018, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2018.pdf>
- Lentner Csaba – Novoszáth Péter – Sági Judit (2017): A magyar családpolitika és a születésszám alakulásának egyes kiemelt területei demográfiai, szociológiai és állampénzügyi vetületben, nemzetközi kitekintéssel. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 5. évf., 4. 106–133. o.

- MNB (2019): Versenyképességi Program, 2019 Magyar Nemzeti Bank.
- Magyarország Kormánya (2019): Magyarország 2019. évi Nemzeti Reform Programja, 2019. április.
- MTI (2019): Siettetné a generációváltást a NAK és az AGRYA, MTI, 2019. január 16.
<https://www.agrarszektor.hu/agrarpenzek/siettetne-a-generaciovaltast-a-nak-es-az-agrya.12333.html>
- Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége (MGYOSZ 2016): Generációváltás a kis és középvállalkozások tulajdonlásában és menedzsmentjében, MGYOSZ 2016.
- Nemzeti Versenyképességi Tanács (2019): Program a versenyképesebb Magyarorszáért. Magyarország Kormánya 2019.
- Oktatási Hivatal (2019): Felsőoktatási Elemzési Jelentések, Oktatási Hivatal, III. évf. 2.
https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/felsooktatasiimuhely/Elemzesi_Jelentesek/FEJ_2019_2.pdf
- OTP Agrár (2019): Agrárium: jöjjenek a fiatalok! <https://www.otpagrar.hu/Hirek/Velemeny-20190723>
- Szinay Attila – Zöldréti Attila (2020): Földügy és generációváltás az agrárgazdaságban, Gazdálkodás, 64. évf. 2. sz. 169-173. o.
- Székely Erika (2009): Nemzedékváltás a mezőgazdaságban, AIK Budapest.
- The Boston Consulting Group (BCG)/ World Federation of Personnel Management Association (WFPMA) (2015): Creating People Advantage 2014-2015. www.eapm.org/wp-content/uploads/2014/12/BCG_Creating_People_Advantage_2014-2015.pdf
- Thom Norbert (2019): Tehetségmenedzsment gyakornok (Trainee) programokkal. Munkaügyi Szemle Online, június.
- Thom Norbert – Zöldréti Attila. (2019): Ajánlások a gyakornok (trainee) programok sikeres lebonyolításához, Munkaügyi Szemle 62. évf. 6. 62-69. o.
- Zöldréti Attila (2019): Tükörkép a V4-országok 2019. évi versenyképességéről, Polgári Szemle, 15. évf. 4-6. 56-73. o.
- Zöldréti Attila (2020): Tehetségmenedzsmenttel versenyképességünk szolgálatában, Opus et Education, 7. évf. 1. 55-70. o.